

Konstruktion af den implicitte elev i materialer om uddannelse, job og arbejdsliv

Tidligere udgivet i bogen
Transformationer – i social innovation og entreprenørskabsdidaktik
ISBN: 978-87-7298-976-1

Af **Randi Boelskifte Skovhus**, Efter-videreuddannelse Ungdomsuddannelse, erhvervspædagogik og vejledning (ras@via.dk) og **Rune Thostrup**, Efter-videreuddannelse Ungdomsuddannelse, erhvervspædagogik og vejledning (rtho@via.dk)

Abstract

Kapitlet undersøger, hvordan den implicitte elev konstrueres som deltager i materiale, der retter sig mod skoleelevens øgede mulighedshorisont om uddannelse, job og arbejdsliv. Sådanne materialer til brug i grundskolen er kortlagt og analyseres på tværs i analysekategorierne: formål med de aktiviteter, som materialerne beskriver, indhold, den implicitte elevs metoder, stilladsering af elevernes arbejde med uddannelse, job og arbejdsliv, karrierelæringens kontekst og den implicitte lærer og uddannelsesvejleder. Det fremanalyseres, at den implicitte elev i overvejende grad er selvstændig, engageret og kompetent i de processer, som materialet stilladserer. Det diskuteres, at materialerne både kan skabe inkluderende og ekskluderende strukturer, som skaber forskellige betingelser for forskellige elevgrupperes deltagelse i undervisning og uddannelsesvejledning om uddannelse, job og arbejdsliv.

Indledning

I dette kapitel undersøger vi, hvordan den implicitte elev konstrueres som deltager i materiale rettet mod elevens mulighedshorisont om uddannelse, job og arbejdsliv. Vores optagethed af dette tager udgangspunkt i det centrale spørgsmål om, hvordan skolen rusten børn og unge til livet uden for og efter skolen og de transitionsprocesser, som de går ind i i den forbindelse. Dette således at eleverne i samspil med andre kan skabe sig et ungdoms- og voksenliv, som de er glade for, og som bidrager positivt til samfundet. Det er et af de spørgsmål, der danner grundlag for den danske folkeskole, og som også har politisk bevågenhed.

I 1958 blev der indført erhvervsorientering i de danske skoler med det formål 'at hjælpe eleverne med at forberede deres valg af erhverv eller fortsat uddannelse, dels via en elementær samfundsorientering, dels med et almindeligende sigte' (Plant, 2009,

Keywords: Uddannelses- og erhvervsvejledning, karrierelæring, uddannelse og job, materialer, den implicitte studerende, den implicitte elev

s. 82). I forlængelse heraf skulle skolerne frem til 2014 undervise i uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering (UEA) på alle klassetrin (Bekendtgørelse af lov om folkeskolen (Folkeskoleloven), 2013). Med de ændringer, der fulgte af folkeskolereformen i 2014, blev emnet Uddannelse og job introduceret (Bekendtgørelse af lov om folkeskolen (Folkeskoleloven), 2014, §7). Gennem undervisning i Uddannelse og job -emnet skal eleverne 'opnå kompetencer til at træffe karrierevalg på baggrund af egne ønsker og forudsætninger, forståelse for betydningen af livslang læring samt alsidig viden om uddannelses- og erhvervsmuligheder' (Undervisningsministeriet, u.å.). Undervisningen skal tilrettelægges i samarbejde med den kommunale ungeindsats (KUI), som også skal vejlede eleverne i udskolingen om uddannelse og erhverv. Uddannelse og job-undervisningen skal danne grundlag for denne vejledning. Uddannelses- og erhvervsvejledning skal bl.a. 'bidrage til, at valg af uddannelse og erhverv bliver til størst mulig gavn for den enkelte og for samfundet, herunder at alle unge gennemfører en erhvervskompetencegivende uddannelse' (Bekendtgørelse af lov om kommunal indsats for unge under 25 år, 2022, §1). Med den seneste aftale om reform af læreruddannelsen er det aftalt, at fem ECTS-point i lærerens grundfaglighed skal benyttes til valgfag, hvoraf det ene er Uddannelse og job, som modsvarer det obligatoriske emne i folkeskolen. Valgfaget udgør 2½ ECTS-point (Regeringen et al.,

2022). Det er første gang, at det er skrevet ind i bekendtgørelsen for læreruddannelsen, at de lærerstuderende skal have undervisning, som giver dem grundlag for at undervise i emnet.

I de senere år har der været en væsentlig begrebsudvikling i det danske karrierevejledningsfelt, bl.a. initieret af notatet 'Karrierekompetence og vejledning i et nordisk perspektiv' af Thomsen (2014). Begrebsudviklingen er tæt forbundet med en kontinuerlig udvikling af mere nuancerede forståelser af, hvordan man kan forstå børn og unges processer med at få indsigt i, gøre sig erfaringer med og reflektere over uddannelse, job og arbejdsliv, og hvordan man kan forstå deres valgprocesser knyttet hertil. Og sidst men ikke mindst, hvordan man på en kvalitetsrig måde kan arbejde med at understøtte dette. Særligt begrebet karrierelæring har vundet indpas, både i forbindelse med grundskolens undervisning i Uddannelse og job, og i forbindelse med den uddannelses- og erhvervsvejledning, som den kommunale ungeindsats gennemfører i udskolingen. I karrierefeltet findes forskellige definitioner og forståelser af karrierelæring. Eksempelvis som en proces, hvor eleven gør sig erfaringer med og reflekterer over uddannelse, job og arbejdslivsperspektiver og øger sin mulighedshorisont om uddannelse, job og arbejdsliv (Thomsen et al., under udgivelse). Begrebet har været centralt i forskellige forsknings- og udviklingsprojekter i perioden efter 2014. Vi præsenterer

her tre eksempler på forsknings- og udviklingsprojekter. Projektet 'Vejledning – valg og læring' undersøger, hvordan uddannelses- og erhvervsvejledning i skolen udfolder sig i samspil med skolens undervisning og dens lærere. Og hvordan vejledningen giver mening for unge i udskolingen (Skovhus, 2018, s. 12). Med afsæt i projektets empiriske analyser foreslås et perspektivskifte fra overvejende at fokusere på, hvordan uddannelses- og erhvervsvejledningsaktiviteter i udskolingen bidrager til udskolingselevernes uddannelsesvalg til i højere grad at fokusere på, hvad eleverne kan lære om uddannelse, job og arbejdsliv ved at deltage i vejledningsaktiviteter, og hvordan aktiviteterne kan bidrage til, at eleverne får gode grundlag for at træffe uddannelsesvalg (Skovhus, 2014, 2018). Med afsæt i denne opfordring undersøger projektet 'Udsyn i udskolingen', hvordan der kan 'udvikles metoder og rammer, som kan give alle elever i 7.-9. klasse mulighed for at sanse og opleve ungdomsuddannelserne og ordne og fokusere og forstå dette møde' (Poulsen et al., 2016, s. 8). Projektet 'Unge i praksis' udvikler og undersøger, hvordan der kan skabes sammenhængende indsatser for elever i 7. klasse, som giver dem anledning til at 'se, høre og mærke livet på en ungdomsuddannelse og en arbejdsplads og opleve sammenhængen mellem uddannelses- og arbejdsliv' (Enhed for uddannelses- og erhvervsvejledning i kommunerne, 2020).

I disse og andre projekter er der en optagethed af, hvordan man som lærer eller uddannelsesvejleder kan arbejde for, at elever udvider deres mulighedshorisont om uddannelse, job og arbejdsliv og bl.a. udvikler gode grundlag for at træffe uddannelsesvalg. For denne indsats anvendes på engelsk begrebet career education, som ikke har en udbredt oversættelse til dansk. Career education forstås som 'a systematic attempt to support pupils' career development [som relaterer til det danske 'karrierelæring'] through various educational strategies, including providing information about different occupations, incorporating career related concepts in the academic curriculum, offering various forms of on-site work experience, and providing courses in career planning' (Niles & Harris-Bowlsbey, 2009).

I Danmark er der udviklet en række materialer, som lærere og uddannelsesvejledere kan tage afsæt i med henblik på at understøtte skoleelevers øgede mulighedshorisont om uddannelse, job og arbejdsliv og elevens transformation forstået på den måde, at eleven får grundlag for at kunne se sig selv ind i fremtidige uddannelses- og erhvervs kontekster. Disse materialer er en del af arbejdet med career education. Materialerne er dels undervisningsmaterialer, som retter sig direkte mod eleverne, dels materialer, som retter sig mod lærere og uddannelsesvejledere, og som har karakter af forløbsbeskrivelser eller inspirationsmateriale. I kapitlet bruger vi sam-

lebetegnelsen 'materialer'. Det er disse materialer og deres implicitte konstruktion af eleven og af hvilken elev materialet forudsætter, der er i fokus i kapitlet.

Nedenfor giver vi nogle eksempler på materialeudviklere. Der tegner sig et billede af et felt med mange interesserter.

Interessant	Eksempel
Lærere, uddannelsesvejledere og forskere, som deltager i forsknings- og udviklingsprojekter	Lærere, uddannelsesvejledere og forskere fra Danmark og Norge arbejder sammen om at udvikle et inspirationsmateriale med henblik på skoleelevers karrierelæring (Skovhus et al., 2016)
Nationale videnscentre og ministerier	'Naturvidenskabernes ABC til grundskolen' er udviklet af det nationale naturfagscenter Astra tilknyttet Børne- og Undervisningsministeriet (Astra, u.å.)
Fagforbund	LO og UU/KUI-centre arbejder sammen i projektet 'Faglært til fremtiden' om udvikling af et samlet vejledningskoncept fra 6.-9. klasse. Bl.a. er der udviklet undervisningsmaterialer. (UU Centre på Vestegnen & LO Hovedstaden, 2017)
Brancheorganisationer og virksomheder	I 'Unge i praksis' arbejder brancheorganisationer og virksomheder sammen med uddannelsesvejledere om at udvikle og afprøve sammenhængende indsatser for elever i 7. klasse, som bidrager til elevernes erfaringsdannelse og refleksion over uddannelser og job, særligt med fokus på erhvervsuddannelserne. I den forbindelse udvikles en række inspirationsmaterialer med lærer og uddannelsesvejleder som målgruppe. Og andre materialer til brug sammen med eleverne. (Enhed for uddannelses- og erhvervsvejledning i kommunerne, 2020)

Mange interesserter har således bidraget i udviklingen af materialer. Materialerne retter sig dels mod undervisning i Uddannelse og job og mod uddannelsesvejledning i grundskolen.

Hvordan undervisnings- og uddannelsesvejledning aktiviteter planlægges, gennemføres og evalueres, har stor betydning for, hvilke læreprocesser om uddannelse, job og arbejdsliv eleverne får anledning til og for deres udbytte (Gatsby Charitable Foundation, 2014; Hooley, 2014; Hughes et al., 2016). Alt materiale implicerer forestillinger om eleven, hensigten med forløbet og forventninger til elevens deltagelse og udbytte af undervisningen og uddannelsesvejledningen. Dermed skaber materialer strukturer, som eleven kan udfylde og handle i. Materialet skaber med andre ord det, som vi, med inspiration fra Ulriksens begreb om 'den implicitte studerende' (2004), kalder 'den implicitte elev'. Det er en grundlæggende antagelse for nærværende kapitel, at de materialer om uddannelse, job og arbejdsliv, der er udviklet med henblik på, at lærere og uddannelsesvejledere inddrager dem i undervisning og uddannelsesvejledning, hviler på nogle implicitte og eksplicite antagelser om karrierelæringsprocesser og om eleven som deltager i undervisnings- og vejledningsaktiviteter med henblik på erfaringsdannelse og refleksion om uddannelse, job og arbejdsliv. Med nærværende kapitel analyserer vi materialerne på tværs med henblik på at få indsig i de implicitte

forståelser af eleven og den proces, som skal faciliteres, som træder frem af materialerne.

Kapitlets forskningsspørgsmål lyder derfor: Hvordan konstrueres den implicitte elev som deltager, i materiale med henblik på elevens øgede mulighedshorisont om uddannelse, job og arbejdsliv?

Den implicitte elev – kapitlets teoretiske grundlag

Vi undersøger spørgsmålet om, hvordan den implicitte elev konstrueres som deltager med afsæt i antagelsen om, at materialerne hver især danner forventninger og forestillinger om eleven og elevens deltagelse i undervisningen og uddannelsesvejledningen, og derigennem konstituerer 'den implicitte elev'. Det giver mulighed for at analysere og sammenligne forskellige implicitte elever på tværs af materialerne.

Vi er inspireret af Ulriksens 'den implicitte studerende', som Ulriksen udvikler med inspiration fra Wolfgang Isters litteraturteori om 'den implicitte læser', som er: 'Den studiepraksis, de indstillinger, forståelser og adfærd hos den studerede, som forudsættes i studiets tilrettelæggelse, i undervisningsformen, af lærerne og i relationen mellem de studerende. Det er en struktur, som det er en forudsætning, de studerende kan udfylde og handle i, for at undervisningen og studiet kan fungere optimalt, og for at de studerende kan kon-

kretisere studiet på en meningsfuld måde. Det er en struktur, som giver de studerende mulighed for at handle i studiet.' (Ulriksen, 2004, s. 51).

Den implicitte studerende er altså en vekselvirkning mellem det, som uddannelsen forventer og gør muligt, og den måde, hvorpå den studerende handler i og udfylder de strukturer, som er i uddannelsen. Og undervisning forstås som et møde mellem en undervisningssammenhæng, som fx undervisningsmateriale er en del af, og en studerende, som bringer sine dispositioner og sit repertoire med ind i undervisningen (Ulriksen, 2004, s. 51). Tilsvarende konstituerer undervisningens materiale og indhold den implicitte lærer (Keiding & Qvortrup, 2014, s. 180).

Fordi vi er optaget af materiale udviklet til folkeskolen, taler vi, med inspiration fra Ulriksen, om *den implicitte elev*.

Den implicitte studerende konstitueres ifølge Ulriksen af flere elementer, og undervisningssammenhæng forstås bredt som læreplaner, undervisningsformer, bedømmelsesformer, kultur, læreres og elevers holdninger (Ulriksen, 2004, s. 51-52). I vores analyse afgrænser vi os til den implicitte elev, som denne kommer til syne i materialerne. Dette vel vidende, at en bredere analyse, som inkluderer de øvrige elementer, vil give et mere nuanceret billede af den implicitte elev. I kapitlet er der således tale om en analyse af den

elev, der træder frem og forudsættes som modtager og lærende i materialet. Og altså ikke en analyse af, hvordan de, der har udviklet materialet, har tænkt den implicitte elev.

Den implicitte studerende kan både være en inkluderende og ekskluderende struktur. De forventninger, som deltagelse i undervisningen forudsætter, stiller krav til den studerendes interesser, evner, orienteringer og praksisser. Forventninger, som ikke alle studerende nødvendigvis kan imødekomme (Ulriksen, 2004, s. 58).

I det følgende afsnit præsenterer vi den metode, som vi har anvendt til at kortlægge og analysere materialerne på tværs med henblik på at tegne et billede af den implicitte elev.

Metode

Empirien, der danner grundlag for kapitlet, udgøres af materialer, der beskriver en didaktisering af, hvordan lærere, uddannelsesvejledere og andre parter kan arbejde med henblik på skoleelevers karrierelæring. I dette afsnit beskrives den metode, der er anvendt i kapitlets kortlægnings- og analysearbejde.

Kortlægning

Vi beskriver her kortlægning af materialer samt inklusions- og eksklusionskriterier. Projektet Uddannelsesbilleder (Styrelsen for Undervisning og Kvalitet, 2021) har kortlagt undervisnings- og uddannelses-

vejledningsmaterialer, som retter sig mod elevers karrierelæring. Kortlægningen identificerer materialer på baggrund af en række nøgleord, fx overgange, erhvervsuddannelse, karrierelæring, erhvervspraktik. I denne kortlægning er der identificeret en række materialer, hvoraf nogle indeholder beskrivelser af flere aktiviteter og forløb. Den gennemførte kortlægning er ikke nødvendigvis fyldestgørende, men som nævnt baseret på søgninger med de nævnte nøgleord.

Kapitlets forfattere gennemlæste de materialer, som var inkluderet i kortlægningen, og vurderede, hvilke materialer der kunne inkluderes i nærværende studie med afsæt i nedenstående inklusions- og eksklusionskriterier.

Et inklusionskriterie er, at materialet beskriver en didaktisering af arbejdet med at facilitere skoleelevers karrierelæring. Der skal endvidere være tale om et didaktisk forløb, som er udviklet til en dansk skolekontekst. Af ovenstående følger nogle eksklusionskriterier. Vi inkluderer ikke materialer, som er en faglig tekst til lærer og uddannelsesvejleder, som beskriver den teoretiske baggrund for at arbejde med skoleelevers karrierelæring – tekster, som fx kunne indgå som en del af et kompetenceudviklingsforløb, men hvor der ikke er konkrete beskrivelser af eller overvejelser over undervisnings- eller uddannelsesvejledningsaktiviteter.

Vi ekskluderer materiale, fx en video, som beskriver en uddannelse eller et job, men som ikke også rummer en didaktisering af, hvordan det pågældende materiale kan indgå i arbejdet med henblik på skoleelevers erfaringsdannelse og refleksion over uddannelse, job og arbejdsliv, dvs. karrierelæring.

46 materialer er inkluderet i den samling af materialer, som udgør det empiriske grundlag for nærværende kapitel (se en oversigt over materialet i bilag 1 – og vær opmærksom på, at de enkelte kilder kan indeholde flere materialer).

Kodning

Kapitlets to forfattere læste individuelt det inkluderede materiale igennem og kodede herefter materialet i fællesskab. Koderne blev til i en bevægelse mellem kapitlets forskningsspørgsmål og en åbenhed og sensitivitet for, hvad der trådte frem i materialerne. Undervejs i kodningen drøftede forfatterne egne forståelser af karrierelæring, didaktik, elevers deltagelse, deltagelsesmuligheder og elevforudsætninger og søgte dermed at undgå, at disse forståelser kom til at stå i vejen for sensitiviteten over for materialernes beskrivelse af arbejdet med karrierelæringsprocesser og den implicitte konstruktion af elevers indstillinger, forståelser og handlinger.

Konstruktion af analysekategorier

Kapitlets forfattere sammenlignede de producerede koder og deres forskelle og

ligheder. Ved denne proces tegnede der sig konstruktioner af den implicitte elev, og vi dannede seks analysekategorier, som blev navngivet. Det gør sig gældende for alle seks kategorier, at de på forskellig måde går igen mange gange på tværs af det empiriske materiale og således trådte tydeligt frem i det analytiske arbejde. Samlet set danner de seks kategorier et billede af den implicitte elev i materialer med henblik på elevers øgede muligheds-horisont om uddannelse, job og arbejdsliv.

Det er værd at bemærke, at kapitlets analyse kun retter sig mod de konstruktioner, der blev dannet på baggrund af materialet. Vi undersøger ikke lærerens og uddannelsesvejlederens syn på eleverne og brug af materialet, ligesom vi ikke undersøger organisatoriske og kulturelle forhold, der også kan virke ind på elevkonstruktioner. Ligeledes undersøger vi ikke elevernes syn på og deltagelse i de undervisnings- og vejledningsaktiviteter, som beskrives i materialerne.

Endvidere skal det nævnes, at der er tale om en analyse af materialerne hver for sig. Analysen retter sig således ikke mod at undersøge, hvordan det enkelte materiale, der retter sig mod at facilitere elevers karrierelæring, kan indgå i en sammenhæng med andre materialer, der også retter sig mod at facilitere elevers karrierelæring. Eller hvordan et materiale kan indgå i et samspil med andre under-

visningsmaterialer, fx i fagfaglige forløb. Dette er vigtigt at have in mente i lyset af, at kvalitetsrig uddannelsesvejledning er karakteriseret ved en række indsatser, som gennemføres godt og konsistent – der kan ikke identificeres en enkelt 'magic bullet' (Gatsby Charitable Foundation, 2014, s. 14).

Analyse

I dette afsnit præsenterer vi de seks analysekategorier, som samlet set konstruerer den implicitte elev. Herefter diskuteres de analytiske fund samlet set, og vi besvarer her spørgsmålet om, hvilke implicitte elever der konstrueres i materialerne.

Analysekategorier

- Formål med de aktiviteter, som materialerne beskriver
- Indhold
- Den implicitte elevs metoder
- Stilladsering af elevers arbejde med uddannelse, job og arbejdsliv
- Karrierelæringens kontekst
- Den implicitte lærer eller uddannelsesvejleder

Formål med de aktiviteter, som materialerne beskriver

Alle materialerne har naturligt nok karrierelæring som formål. Eleverne skal gennem undersøgelser af emner, steder og personer eksplicit eller implicit gøre sig erfaringer med og reflektere over uddan-

nelse, job og arbejdsliv. Men hvad eleverne skal gøre sig erfaringer med og reflektere over knyttet til uddannelse, job og arbejdsliv, varierer på tværs af materialerne.

Materialerne tager afsæt i enten fortiden, nutiden eller fremtiden, som anledninger til at skabe erfaringer med og refleksion over uddannelse, job og arbejdsliv. Et eksempel på, hvordan eleverne skal undersøge fortiden, er 'Uddannelser og jobs gennem tiden i familiestamtræet', hvor eleverne som historikere skal undersøge egen familiehistorie og få indsigt i, hvordan arbejdsmarkedet er ændret over tid (JOBBLAND, 2021).

Når eleverne i et materiale skal besøge et plejehjem (JOBBLAND, 2021), skal de både undersøge fortiden og nutiden. Her skal eleverne som antropologer, journalister eller historikere, gennem en form for feltstudie, interviewe og observere ansatte og beboere. Interview og observation af ansatte giver kendskab til plejehjemmet som en nutidig arbejdsplads, og interviews med beboere giver indsigt i erindringer om deres arbejdsliv.

Andre materialer retter sig mod fremtiden. Nogle materialer tilbyder undersøgelser af meget bestemte potentielle fremtider for eleven selv eller andre i form af konkrete jobs, uddannelser eller arbejdspladser. Med fokus på at skabe en sammenhængende indsats besøger 7. klasses elever

eksempelvis en erhvervsuddannelse og er efterfølgende i praktik i en virksomhed, der har medarbejdere ansat, som har den pågældende uddannelse (Enhed for uddannelses- og erhvervsvejledning i kommunerne, 2022). Eleverne får derigennem kendskab til en konkret uddannelse og et konkret erhverv. Aktiviteten giver også eleven en indsigt i, hvordan en konkret uddannelses- og erhvervsvej kan forme sig. I andre materialer præsenteres fremtiden som ukonkret og uforudsigelig, som det er tilfældet i materialet 'Sans din fremtid' (Nielsen, S.A. u.å.), hvor fremtiden helt eksplicit præsenteres som ukendt og foranderlig. Dette materiale tilrettelægger, at eleverne som fremtidsforskere både skal forsøge at forudsige fremtiden mere generelt og samtidig forestille sig deres egen fremtid.

Analysen viser, at alle materialer strukturerer at forberede eleverne på fremtiden, men vejen dertil kan gå gennem undersøgelser af både fortid, nutid og fremtid. Analysen giver et billede af, at den implicitte elev er nysgerrig og interesseret i at undersøge og få indsigt i, hvordan uddannelse, job og arbejdsliv har formet sig for andre mennesker, og hvordan det kan forme sig bredt set. Den implicitte elev anerkender og finder det dermed spændende, at arbejdet med uddannelse, job og arbejdslivstemaer ikke kun handler om at beslutte sig i forhold til eget forestående uddannelsesvalg.

Den næste analysekategori er Indhold, som handler om, hvilket indhold materialerne beskriver, at eleverne skal arbejde med.

Indhold

Materialerne tilbyder en struktur, der giver den implicitte elev anledning til at arbejde med et indhold, som er knyttet til uddannelse, job og arbejdsliv. Nedenfor giver vi nogle eksempler.

I nogle materialer retter aktivitetens indhold sig mod det danske uddannelsessystem og forskelligartede jobmuligheder. Sidstnævnte adresseres eksempelvis ved aktiviteten 'Jobliste-stafet', som er udviklet som en bearbejdningsaktivitet, som eleverne gennemfører, efter de har været på forskellige virksomhedsbesøg. Disse besøg er tilrettelagt således, at mange forskellige erhverv bliver introduceret for eleverne. Til jobliste-stafetten skiftes eleverne til at skrive jobs op, som de har mødt på virksomhedsbesøgene, og eleverne kan undervejs lade sig inspirere af, hvilke jobs andre elever har noteret (Poulsen et al., 2016). Andre materialer giver eleverne anledning til at undersøge enkeltvirksomheder. Fx rammesætter materialet 'Undersøg virksomheden', at eleverne før et virksomhedsbesøg undersøger, hvad virksomheden laver, og hvilken branche den tilhører. Under besøget skal eleverne undersøge, hvad medarbejderne laver, hvilke uddannelser de har og deres vej til deres nuværende job. Efter besøget skal

eleven reflektere over, hvad han synes var mest spændende på virksomheden og over, hvad der er vigtigt for ham selv i et fremtidigt uddannelses- og jobvalg (TEK-TANKEN, Naturvidenskabernes Hus, u.å.). I nogle materialer er aktiviteternes indhold forbundet med transitionsprocesser i arbejdslivet, fx jobansøgninger og jobsamtaler. Et eksempel er materialet 'Jobansøgninger og "rigtige" job', som er udviklet i forbindelse med, at alle eleverne i klassen er i praktik i en stor produktionsvirksomhed. Forud herfor skriver eleverne 'jobansøgninger' til virksomheden, og i klassen afholder en repræsentant fra virksomheden 'jobsamtaler' med udvalgte elever, mens de øvrige overvåger dette. Virksomhedsrepræsentanten fortæller herefter eleverne om, hvad hun kigger efter og hvorfor, når hun ansætter medarbejdere. Eleverne fordeles ud på virksomhedens afdelinger på baggrund af deres ansøgninger (Poulsen et al., 2016).

Hvordan livet med uddannelse og arbejde kan udfolde sig i samspil med andre dele af tilværelsen er også et emne, som nogle af materialerne giver eleverne anledning til at udforske. I aktiviteten 'Tidslinje for en voksen' interviewer eleverne en voksen om vedkommendes uddannelses- og jobhistorie og sammenhængen med andre vigtige begivenheder i vedkommendes liv (JOB LAND, 2021).

I nogle materialer er det emne, som eleverne skal arbejde med, et fag-fagligt emne.

I 'Naturvidenskabernes ABC' skal eleverne arbejde med en eller flere af 10 naturvidenskabelige erkendelser (Astra, u.å.). Erkendelse 1 har eksempelvis overskriften 'Natur, mennesker og samfund påvirker hinanden gensidigt'. Vi vender senere tilbage til dette materiale og analyserer, hvordan arbejdet med uddannelse, job og arbejdsliv i denne sammenhæng rammesættes.

Samlet set viser analysen, at materialerne strukturerer, at den implicitte elev kan arbejde med forskelligt indhold knyttet til uddannelse, job og arbejdsliv og således forstår, at der knytter sig mange forskellige aspekter til processen med at få indsigt i og forholde sig til uddannelse, job og arbejdsliv.

Materialerne rammesætter, at eleverne arbejder med en række forskellige metoder i udforskningen af uddannelse, job og arbejdsliv. Dette sætter vi fokus på nedenfor.

Den implicitte elevs metoder

De processer, som materialerne strukturerer, forudsætter forskellige indstillinger, forståelser og handlinger hos eleverne. Analysen af materialerne viser, at de forudsætter forskellige elever og således konstruerer forskellige implicitte elever. Med afsæt i kapitlets analyse udfolder vi nedenfor, hvordan dette kommer til udtryk i de metoder, der eksplicit eller implicit stilladseres i materialerne, som eleverne

skal anvende i arbejde med indholdet. Først et eksempel på, at den implicitte elev konstrueres som den klassiske skoleelev. Materialet 'Unge på sporet – karrierelæring med e-portfolio i udskolingen' (UU Danmark, 2018) beskriver, at eleven i studievalsportfolioen skriftligt skal beskrive sine indtryk og overvejelser i forbindelse med forskellige uddannelsesvejledningsaktiviteter i skolen. Dette skal hjælpe eleven med at træffe sit uddannelsesvalg. I den forstand forudsætter materialet eleven som 'den typiske skoleelev', der deltager i undervisnings- og vejledningsaktiviteter, bearbejder disse erfaringer og selvstændigt skriftliggør sine refleksioner. Der er således tale om en elev, der er nysgerrig, aktivt deltagende i undervisning og uddannelsesvejledning, og som er omhyggelig med at lave skriftligt arbejde.

I andre materialer kan metaforen for den elev, der forudsættes, og dennes anvendte metode, være 'antropologen', der er i ukendt land og udforsker gennem egen aktive deltagelse. Et eksempel herpå er materialet 'Elever besøger plejehjem', hvor eleverne lytter til medarbejderes fortællinger om deres arbejde, deltager i aktiviteter sammen med beboere og interviewer udvalgte beboere om deres liv, arbejdsliv og om, hvordan de oplever det at bo på andres arbejdsplads (JOB LAND, 2021).

Andre materialer forudsætter eleven som 'historiker' i udarbejdelse og analyse af familiens og generationernes stamtræ

med fokus på uddannelse og job (JOB LAND, 2021). Ligesom nogle materialer forudsætter eleven som 'naturvidenskabsmanden', som er så optaget af at udforske centrale naturvidenskabelige spørgsmål og udfordringer (Astra, u.å.), at eleven ønsker at uddanne sig og arbejde inden for dette felt.

Endelig konstruerer nogle materialer eleven som den selvstændigt undersøgende 'journalist' og forudsætter, at eleven har indstillinger og kan handle i forhold til dette. I materialet 'Interviewteknik' lærer eleverne i faget dansk om interviewteknik. I forlængelse heraf er eleverne på besøg i en virksomhed i lokalområdet og samler information, fx i form af billeder af virksomheden og interviews med medarbejdere om deres arbejde. Afslutningsvis præsenterer eleverne deres undersøgelse af uddannelses- og arbejdsverdenen for klassekammerater, lærer, forældre og virksomheder (Poulsen et al., 2016).

Et enkelt materiale iscenesætter eleven som 'fremtidsforsker', hvor eleven med fantasi, sansning og andre af fremtidsforskerens metoder skal forestille sig og skabe mulige billeder af fremtiden (Nielsen, S.A. u.å.).

Analysen af materialerne på tværs viser, at de samlet set rammesætter, at eleverne kan få anledning til at arbejde med forskellige metoder. Dette indikerer, at det antages, at eleverne lærer på forskellige

måder og derfor tilbydes differentierede undervisnings- og vejledningsaktiviteter. Endvidere viser analysen, at den kompetente implicitte elev konstrueres som en elev, der er i stand til at undersøge og reflektere over uddannelse, job og arbejdsliv med en mangfoldighed af metoder. Metoder, som fordrer, at eleverne er opsøgende, kommunikerende, kan undersøge på en udforskende måde sammen med voksne mennesker, som de ikke kender i forvejen, analysere det, de har fundet ud af, og gøre klar til formidling og drøftelse med medelever og uddannelsesvejleder og/eller lærer. Materialerne forudsætter således en engageret, deltagende og selvstændig elev.

Materialerne tilbyder forskellige former for og grader af stilladsering af elevernes arbejde, hvilket præsenteres i afsnittet nedenfor.

Stilladsering af elevers arbejde med uddannelse, job og arbejdsliv

Materialerne kan betragtes som kommunikation, der forholder sig til, hvordan man kan arbejde med henblik på den implicitte elevs karrierelæring. Analysen af materialerne på tværs viser, at der er en stor forskellighed i materialerne imellem i forhold til, om der findes en stilladsering af elevernes arbejde med indholdet, altså uddannelse, job og arbejdslivstemaer, med henblik på at understøtte deres karrierelæring, og i givet fald omfanget af stilladseringen.

I materialet 'Naturvidenskabernes ABC' skal eleverne arbejde med en eller flere af 10 naturvidenskabelige erkendelser (Astra, u.å.), og det angives, at målsætningen for elevernes arbejde er, at flere børn og unge skal interessere sig for og blive dygtige i naturfag i folkeskolen samt vælge naturvidenskabelige gymnasiefag og erhvervsfaglige STEM-uddannelser (Astra, u.å.). I materialet er der en stærk stilladsering af arbejdet med det naturvidenskabelige tema. Men der er ikke en stilladsering, som giver eleverne anledning til at drøfte og perspektivere arbejdet med det naturvidenskabelige tema til uddannelse, job, fremtids- og arbejdslivsspørgsmål. Dette indikerer, at materialet forudsætter, at eleven har et højt abstraktions- og refleksionsniveau knyttet til uddannelse, job og arbejdslivsperspektiver, og at eleven 'af sig selv' kan bringe dette abstraktions- og refleksionsniveau i spil på en sådan måde, at den naturvidenskabelige viden forbindes med uddannelses- og jobperspektiver. Disse forventninger handler tilsyneladende om, at når eleven får indsigt i, hvor interessant naturvidenskab er, og bliver dygtig til naturvidenskab, så vil eleven aktivt bearbejde denne viden og vælge en naturvidenskabelig uddannelsesvej.

Dette analytiske fund henleder opmærksomheden på, at lærer og uddannelsesvejleder kan samtænke arbejdet med fag-faglige temaer og uddannelse, job og arbejdslivstemaer. Det analytiske fund henleder også opmærksomheden på, at

når arbejdet med henholdsvis uddannelse, job og arbejdslivstemaer og fag-faglige temaer integreres med hinanden, så er det væsentligt at forholde sig til både stilladsering af karrierelæring og af fag-faglig læring.

I andre materialer er der en stærk stilladsering af elevernes karrierelæring. Aktiviteten 'Lær jobs at kende - voksne præsenterer deres arbejde' er udviklet af Horsens Kommune i arbejdet med Uddannelse og Job-emnet på alle klassetrin (Horsens Kommune, u.å.-a; JOBLAND, 2021). Dette materiale er et eksempel på en aktivitet, hvor der er en stærk stilladsering med fokus på at understøtte elevernes karrierelæring. Dette på den måde, at aktivitetens indhold knytter sig tæt til uddannelse, job og arbejdsliv, ligesom materialet klart rammesætter, hvordan eleverne skal arbejde med dette. I O. klasse får eleverne besøg af tre til fire forældre, som fortæller om deres arbejde og viser de værktøjer og materialer, som de bruger. En sygeplejerske har fx forbindelser med, som eleverne prøver at lægge på hinanden. Og en far, som er kok, skræller og snitter grøntsager til eleverne, samtidig med at han fortæller om sit arbejde. Forud for besøget har eleverne sammen med O. klasselæreren arbejdet med spørgsmål som 'hvad bruger børn deres tid til?', 'hvad bruger voksne deres tid til?', 'hvorfor arbejder man?'. Efter forældrenes besøg i klassen drøfter eleverne og læreren spørgsmål som: Hvilke job hørte vi om? Var der job, I kendte i

forvejen? Hvilke? Hvad vidste I i forvejen? Hvad fandt I ud af, som I ikke vidste? Hvorfor er de forskellige jobs vigtige? Hvad fandt vi ud af om det at gå på arbejde? Af hvilke forskellige grunde er voksne glade for at gå på arbejde? (Horsens Kommune, u.å.-b; JOBLAND, 2021). Det her beskrevne materiale opsætter således rammer og støttestrukturer for eleverne, så de ikke overlades til sig selv i forhold til at arbejde med og reflektere over uddannelse, job og arbejdslivsperspektiver.

Det skal bemærkes, at der i nogle materialer som fx det, der er præsenteret ovenfor, er et særligt fokus på, at stilladsering ikke kun skal rette sig mod selve aktiviteten, som i ovenstående materiale kan forstås som besøget af forældre, der fortæller om deres job. Der er i disse materialer også fokus på, at stilladseringen skal rette sig mod, at eleverne bliver forberedt på de aktiviteter, som de skal deltage i, jf. samtalerne før forældrenes besøg. Ligesom eleverne efter aktiviteten skal have anledning til at bearbejde, drøfte og reflektere over de erfaringer, de har gjort sig i et uddannelses-, job- og arbejdslivsperspektiv, jf. den fælles drøftelse i klassen efter besøget. Her er der således en tydelig stilladsering af elevernes forberedelse til deltagelse og af en fælles bearbejdning af oplevelsen knyttet til uddannelse, job og arbejdsliv.

I nogle materialer er den aktivitet om uddannelse, job og arbejdsliv, som eleven skal deltage i, mindre stilladseret end forberedelsen og bearbejdningen. Dette gør sig eksempelvis gældende for erhvervspraktik. Nogle materialer henvender sig til praktikværter og giver gode råd, eksempler på opgaver, som erhvervspraktikanten kan få i virksomheden, og ideer til, hvad et program for elevens erhvervspraktik kan indeholde (Enhed for uddannelses- og erhvervsvejledning i kommunerne, 2022). Dette er eksempler på materialer, der retter sig mod at stilladserer elevernes møde med uddannelse, job og arbejdsliv uden for rammerne i skolen.

Materialerne strukturerer elevernes deltagelse som en individuel eller en kollektiv proces. Et eksempel på et materiale,

Stilladsering af elevens arbejde med uddannelse, job og arbejdslivstemaer er mere eller mindre til stede i materialerne i et spænd fra kun meget sparsom stilladsering af karrierelæring til en tydelig stilladsering af karrierelæring i de aktiviteter, som materialerne beskriver.

der strukturerer en individuel proces, er logbogsarbejde, hvor eleven individuelt op-tegner de aktiviteter om uddannelse, job og arbejdsliv, som denne har deltaget i (UU Danmark, 2018). Andre materialer strukturerer elevens deltagelse som en kollektiv proces, hvor eleven deltager sammen med andre, fx klassekammerater. Dette gør sig eksempelvis gældende i 'Gruppevejledning som valgfag', hvor gruppevejledning om fælles emner som fx personlige udfordringer og afklaring om uddannelsesvalg er centralt (Poulsen et al., 2016). Et materiale som dette strukturerer, at eleverne bliver ressourcer for hinanden.

Opsamlende kan vi fremhæve, at en stilladsering af elevens arbejde med uddannelse, job og arbejdslivstemaer er mere eller mindre til stede i materialerne i et spænd fra kun meget sparsom stilladsering af karrierelæring til en tydelig stilladsering af karrierelæring i de aktiviteter, som materialerne beskriver. Endvidere strukturerer materialerne en mere eller mindre kollektiv eller individuel deltagelse. Der er således forholdsvis stor variation i, hvilken støtte materialerne strukturerer for eleverne i forhold til at få erfaringer med og reflektere over uddannelse, job og arbejdsliv. Analysen viser, at materialerne strukturerer mulige handlinger for eleverne, og at materialerne i nogle tilfælde konstruerer den implicitte elev som kompetent til at agere selvstændigt i åbne strukturer og med et højt abstraktionsniveau. Mens andre materialer i konstruktionen af den

implicitte elev forudsætter, at eleverne har glæde af en mere fast struktur og af lærerens eller uddannelsesvejlederens spørgsmål og understøttelse af dialoger med henblik på at understøtte elevens refleksion.

Karrierelæringens kontekst

Analysen viser, at de processer, som materialerne strukturerer for eleverne, rummer en geografisk dimension, idet undervisnings- og vejledningsaktiviteterne foregår et sted. Materialerne placerer eleverne i en fysisk kontekst, hvor eleverne får anledning til at gøre sig forskellige erfaringer i form af eksempelvis sansninger, observationer, praktisk arbejde, tale, lytte til fortællinger og erindringer, reflektere.

I nogle materialer er det geografiske udgangspunkt for aktiviteter om uddannelse, job og arbejdsliv klasselokalet på skolen. Fx ved at materialet rammesætter, at eleverne introduceres til og arbejder med nogle af de værktøjer til inspiration til valg af ungdomsuddannelse, der findes på den danske hjemmeside Uddannelsesguiden (ug.dk) (Poulsen et al., 2016).

Andre materialer rammesætter, at eleverne bevæger sig uden for skolen. Eksempelvis til besøg på en uddannelsesinstitution eller i lokalmiljøet, hvor eleverne interviewer borgere på gaden (Poulsen et al., 2016). Materialet 'Forlagt undervisning i samarbejde med erhvervsskole' rammesætter, at 7. klasses-eleverne arbejder med

faget matematik i et forløb, der fysisk finder sted på den lokale erhvervsskole, hvor eleverne fremstiller et konkret produkt (Poulsen et al., 2016). Nogle materialer rammesætter, at eleverne møder flere geografiske steder.

Den implicitte elev bliver på den måde en elev, der kan deltage i undervisnings- og vejledningsaktiviteter og undersøge og være nysgerrig på uddannelse, job og arbejdsliv, både i velkendte rammer i klasselokalet og uden for skolen i ukendte rammer.

Den implicitte lærer og uddannelsesvejleder

Ligesom materialer konstituerer den implicitte elev, så konstituerer det også den implicitte lærer og uddannelsesvejleder (Keiding & Qvortrup, 2014).

Analysen viser, at mange af materialerne overordnet lægger op til en faciliterende lærer- og vejlederrolle. Den implicitte lærer eller uddannelsesvejleder er således én, der strukturerer elevens undersøgelses- eller refleksionsproces og derved bliver mere stilladserende på proces end på indhold. Et eksempel på en elevcentreret proces er, at lærer eller uddannelsesvejleder skal facilitere, at eleverne selvstændigt indsamler og formidler information om en lokal virksomhed, herunder medarbejderfortællinger om deres arbejde (Poulsen et al., 2016). Alternativet kunne være, at lærer eller uddannelsesvejleder holdt

et oplæg ved tavlen med præsentation af lokale virksomheder – altså et lærer-vejleder-styret oplæg med fokus på formidling af indhold.

Analysen viser også, at enkelte materialer er endnu mere elevcentrerede og tager afsæt i, at den implicitte elev i sit hverdagsliv uden for skoleregi gør sig erfaringer med uddannelse, job og arbejdsliv i aktiviteter, som ikke er initieret eller organiseret af lærer eller uddannelsesvejleder. Det gør sig fx gældende i fritidsjob, som ofte er initieret af eleven selv, eventuelt i samarbejde med dennes forældre. I materialet 'Fritidsjob – formidling af erfaringer til mellemtrin' rammesættes, at de erfaringer, som elever gør sig i fritidsjob, bringes ind som en ressource i skolen i arbejdet med at facilitere elevernes karrierelæring (Læreruddannelsens Ledernetværk, 2020, modul 4). Lærer og uddannelsesvejleder rammesætter og faciliterer således, at eleverne bliver ressourcer for hinanden.

Materialerne strukturerer som beskrevet ovenfor, at lærer og uddannelsesvejleder organiserer og faciliterer aktiviteter, der har som formål at understøtte den implicitte elevs karrierelæring. Herudover viser analysen, at materialerne strukturerer, at andre grupper bringes ind som ressourcer i processen med at understøtte elevs karrierelæring. Materialet 'Cafemodellen for forældre' strukturerer eksempelvis, at forældre gruppevis drøfter spørgsmål knyttet til uddannelse, job og arbejdsliv og

udarbejder en liste af vigtige udsagn, som danner grundlag for spørgsmål, som eleverne senere drøfter med hinanden (Poulsen et al., 2016). Et andet eksempel på ressourcepersoner er ledere og medarbejdere ved lokale virksomheder. I materialet 'Samarbejdet med flere små virksomheder' får skolen og dermed eleverne besøg af mange små virksomheder på en temadag. I forlængelse heraf vælger eleverne sig ind på nogle virksomheder, som de finder interessante, og besøger dem nogle uger senere (Poulsen et al., 2016). 'Samtaler om uddannelse' er et materiale, som rummer en række podcastepisoder. I nogle episoder fortæller unge eksempelvis om deres oplevelser med at træffe uddannelsesvalg, tvivl, balancere fritidsjob med ungdomsuddannelsen, håndtering af lektier, så man også kan holde fri. I materialet beskrives, at disse podcasts kan anvendes i den kollektive vejledning og på den måde bringes de unge, som fortæller i podcasten, ind som ressourcepersoner for skoleeleverne. Lærer og uddannelsesvejleder organiserer således, at forskellige ressourcepersoner bidrager til elevernes karrierelæring.

I analysen træder lærers og uddannelsesvejleders rolle i høj grad frem som organisatorer af aktiviteter og forløb, som giver eleverne anledning til at gøre sig erfaringer med uddannelse, job og arbejdslivsspørgsmål, bl.a. ved at bringe forskellige ressourcepersoner ind i arbejdet. Ligesom lærer og vejleder i høj grad konstitueres

som facilitatorer af elevernes karrierelæringsproces.

Opsamling på analysen af den implicitte elev

Materialerne er alle rettet mod at understøtte, at eleverne gør sig erfaringer med og kommer til at reflektere over uddannelse, job og arbejdsliv. Hvad angår indhold, så tematiserer materialerne fx virksomheder, uddannelser, konkrete jobs og karrierer i både fortid, nutid og fremtid. Hvad angår kontekst, så strukturerer materialerne både, at den implicitte elev lærer i og uden for skolen. Materialerne strukturerer, at den implicitte elev kan deltage i aktiviteter og undersøge uddannelse, job og arbejdsliv med forskellige metoder som fx historiker, journalist, antropolog og i mindre grad skoleelev. Samlet set konstrueres den implicitte elev som nysgerrig, undersøgende, interagerende og formidlende, og den implicitte elev er således både selvstændig og kompetent. Materialerne sætter i høj grad eleven i centrum og kræver også en hel del af eleven. Desuden kommer et stort krav til elevens abstraktionsniveau om uddannelse, job og arbejdsliv til udtryk i de materialer, hvor der er en svag rammesætning om karrierelæringsperspektivet. På tværs af materialerne fremgår det, at lærer og uddannelsesvejleder konstrueres som fagpersoner, der indtager en faciliterende rolle med fokus på at understøtte den implicitte elevs egen udforskning.

Diskussion

Materialerne konstruerer den implicitte elev som en elev, der er optaget af at opdage, skabe, sammenligne, systematisere og er nysgerrig, engageret, kommunikere, interagerende, opsøgende, reflekterende, dokumenterende, kreativ og innovativ. Den implicitte elev er selvstændig og kan på relevant vis bevæge sig i forskellige kontekster, interagere med mennesker, udforske og bringe erfaringer og observationer, som eleven har gjort sig uden for skolen, tilbage til klassen til fælles drøftelse. Den implicitte uddannelsesvejleder og lærer er tilsvarende en professionel, som organiserer og rammesætter elevernes muligheder for at undersøge, gøre sig erfaringer med og reflektere over uddannelse, job og arbejdsliv.

Den implicitte elev, som konstrueres i materialet som selvstændig og undersøgende, er en elevtype, som progressive skoletænkere gerne vil fremelske i skolens undervisning generelt som i for eksempel scenariedidaktikken (Fougst et al., 2022). Måske er arbejdet med uddannelse, job og arbejdslivsperspektiver særligt velegnet til at understøtte elevernes undersøgende tilgang og selvstændighed? Det er ikke muligt at gøre 'forkerte' erfaringer. Der er fokus på at opdage og undersøge og i fællesskab drøfte de erfaringer, eleverne har gjort sig. Dette med henblik på, at eleverne når længere og bliver mere nuancerede i deres forståelse og refleksion, end de ville være nået til alene. De metoder, som kom-

mer til udtryk i mange af de analyserede materialer, ser således ud til at repræsentere metoder og tilgange, som der er et ønske om at fremme i skolen generelt.

Ulriksen fremhæver, at den implicitte studerende kan være både en inkluderende og en ekskluderende struktur (Ulriksen, 2004), og det samme gør sig gældende for den implicitte elev, som vi er optaget af i kapitlet her. Med Ulriksens perspektiv bliver det synligt, at de elever, som inkluderes med materialerne, er elever, som er engagerede, og som har ressourcer og evner til at agere kompetent og selvstændigt i udforskning af uddannelse, job og arbejdsliv. For de af materialerne, hvor der er en svag rammesætning om uddannelse, job og arbejdslivsperspektiver, har den implicitte elev endvidere et forholdsvist højt abstraktionsniveau som en forudsætning for, at eleven kan reflektere over uddannelse og job på et tilstrækkeligt niveau til at få det udbytte af aktiviteten, som materialet intenderer i kraft af det

Det er vigtigt at arbejde med en variation af undervisnings- og vejledningsformer og materialer, og dermed en variation af implicitte elever.

beskrevne formål. Modsat kan elever, som ikke kan honorere de krav og forventninger, som karakteriserer den fremanalyserede implicitte elev, risikere at blive ekskluderet fra disse aktiviteter i form af et manglende udbytte knyttet til erfaring med og refleksion over uddannelse, job og arbejdsliv. Dette fordi disse elever ikke kan udfylde og handle på måder, som forudsættes i den beskrevne struktur.

Opsamlende kan det altså siges, at det ligger indlejret i teorien om den implicitte elev, at det er de elever, der kan agere i de strukturer, som den implicitte elev tilbyder, der får størst udbytte af de aktiviteter, som materialerne beskriver. Og den tværgående analyse indikerer, at mange af materialerne tilbyder en struktur, der stiller forholdsvis høje krav til eleven, og at det således overvejende er den selvstændige, undersøgende og kommunikerende elev, der understøttes i transformationen hen mod et uddannelses- og arbejdsliv, som eleven bliver glad for.

Vi har dog kun undersøgt, hvad materialerne intenderer. Vi ved ikke, hvordan elever, lærer og uddannelsesvejleder udfylder denne struktur, altså hvordan undervisningen eller uddannelsesvejledningen foregår, og hvordan eleverne konkret deltager heri. Vi ved endvidere ikke, hvor udbredt brugen af materialerne i kortlægningen er. Det er muligt, at producenterne af materialerne vil inspirere til at gøre noget andet end det, som producenterne antager, at der

allerede foregår i undervisning eller uddannelsesvejledning. Måske antager producenterne, at der i praksis finder meget lærer- eller vejlederstyret undervisning og uddannelsesvejledning sted. Dette kunne fx være i form af gennemgang af powerpoints, som præsenterer det danske uddannelsessystem, eller som præsenterer proceduren for at søge introduktionskurser og brobygningsbesøg på ungdomsuddannelserne. Sådanne præsentationer kan konstruere eleven som klassisk skoleelev. Og producenterne af materialet kan så ønske at vise, at man kan gøre noget andet. Men vi ved netop ikke, hvad intentionen bag materialerne er, og hvordan virkelighedens lærer, uddannelsesvejleder og elev handler og udfylder strukturen. Det kalder på mere forskning.

Analysen af materialerne på tværs af, hvilken implicit elev der forudsættes, henleder opmærksomheden på, at man ikke kan nøjes med at vurdere, om ét individuelt materiale er godt og kvalitetsrigt. Man må gå på tværs af materialer og lave en samlet analyse og vurdering af, om elevernes forskellighed tilgodeses, og om behovet for forskellige læreprocesser for enkelt-elever tilgodeses. Det er vigtigt at arbejde med en variation af undervisnings- og vejledningsformer og materialer, og dermed en variation af implicitte elever. Dette så undervisningen og uddannelsesvejledningen både kan rumme den selvstændige og kompetente elev og den ikke så selvstændige og kompetente elev. Dette for

at sikre, at flest mulige elever inkluderes i skolens undervisning og vejledning om uddannelse, job og arbejdsliv. Og dermed understøttes i transitionsprocesser i forbindelse med uddannelse, job og arbejdsliv.

Kapitlet analyserer den implicitte elev i materialer med fokus på uddannelse, job og arbejdsliv. Kapitlets metode og analysestrategi vil også kunne bringes i anvendelse i en bredere analyse af, hvad det er for en implicit vejledningssøgende, som karrierevejledningsindsatser i andre kontekster planlægges og gennemføres i forhold til. Ligesom metode og analysestrategi vil kunne bringes i spil i analyse af andet undervisningsmateriale i skolen.

Konklusion

Kapitlet undersøger, hvordan den implicitte elev konstrueres som deltager i materiale med henblik på elevens læring om uddannelse, job og arbejdsliv. Materialer om dette emne til brug i grundskolen er kortlagt og analyseres på tværs i analysekategorierne: formål med de aktiviteter, som materialerne beskriver, indhold, den implicitte elevs metoder, stilladsering af elevernes arbejde med uddannelse, job og arbejdsliv, karrierelæringens kontekst og den implicitte lærer og uddannelsesvejle-

der. Det fremanalyseres, at den implicitte elev i overvejende grad er selvstændig, engageret og kompetent i de processer, som materialet stilladserer for elevens læring om uddannelse, job og arbejdsliv. Det diskuteres, at materialerne både kan skabe inkluderende og ekskluderende strukturer, som skaber forskellige betingelser for forskellige elevgruppers deltagelse i undervisning og vejledning om uddannelse, job og arbejdsliv. Det fremhæves, at analysen peger på materialernes konstruktion af den implicitte elev, men ikke på, hvordan undervisning, uddannelsesvejledning og elevernes deltagelse konkret folder sig ud i hverdagens praksis i skolen. Hvor udbredt brugen af materialerne er, er heller ikke undersøgt. Vi peger på, at dette kalder på yderligere forskning. Afslutningsvis diskuteres, at analysen henleder opmærksomheden på behovet for at analysere og vurdere undervisnings- og vejledningsmaterialer på tværs. Dette for at klarlægge, om de i tilstrækkelig grad understøtter forskellige elevers forskellige behov og understøtter det behov for varierede undervisningsformer, som alle elever har. Det gør sig både gældende i forbindelse med facilitering af læring om uddannelse, job og arbejdsliv, som vi har analyseret i kapitlet her, og for undervisningsmaterialer generelt.

Referencer

- Astra. (u.å.). *Naturvidenskabens ABC til grundskolen*. <https://naturvidenskabensabc.dk/forside/grundskole/>
- Bekendtgørelse af lov om folkeskolen (Folkeskoleloven), LBK nr 521 af 27/05/2013 (2013). <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2013/521#:~:text=Folkeskolen%20skal%20forberede%20eleverne%20til,har%20ansvaret%20for%20folkeskolen%2C%20jf.>
- Bekendtgørelse af lov om folkeskolen (Folkeskoleloven), LBK nr 665 af 20/06/2014 (2014). <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=163970>
- Bekendtgørelse af lov om kommunal indsats for unge under 25 år, LBK nr 1393 af 05/10/2022 (2022). <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2022/1393>
- Enhed for uddannelses- og erhvervsvejledning i kommunerne. (2022). *Vejledning i sammenhæng*. <https://vejledningisammenhaeng.ungeipraksis.dk/>
- Enhed for uddannelses- og erhvervsvejledning i kommunerne. (2020). *Unge i praksis*. <https://ungeipraksis.dk/>
- Foug, S. S., Bundsgaard, J., Hanghøj, T., & Misfeldt, M. (2022). *Håndbog i scenariedidaktik*. Aarhus Universitetsforlag.
- Gatsby Charitable Foundation. (2014). *Good career guidance*. <http://www.gatsby.org.uk/uploads/education/reports/pdf/gatsby-sir-john-holman-good-career-guidance-2014.pdf>
- Hooley, T. (2014). *The evidence base on lifelong guidance* (ELGPN Tools 3). European Lifelong Guidance Policy Network. <https://derby.openrepository.com/bitstream/handle/10545/333589/elgpn-evidence.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Horsens Kommune. (u.å.-a). *Samspil*. <http://tel.horsens.dk/Indsatser/Samspil>
- Horsens Kommune. (u.å.-b). *Samspil—Oversigt over læringsforløbene*. https://docs.google.com/spreadsheets/d/1Py8UciANbSCdmHgmeq79735pBzaN3CpKp-G1r7r-_gY4/edit#gid=0
- Hughes, D., Mann, A., Barnes, S.-A., Baldauf, B., & McKeown, R. (2016). *Careers education: International literature review*. Warwick Institute for Employment Research/Education and Employers Research. <https://cica.org.au/wp-content/uploads/Careers-education-International-literature-review.pdf>
- JOB LAND. (2021). *Design my future. Aktiviteter med fokus på karrierelæring i indskoling og mellemtrin*. <https://www.joblandproject.eu/resources/#>

Læreruddannelsens Ledernetværk. (2020). *Uddannelse & Job—MOOC*. Læreruddannelsens Ledernetværk. <https://luonline.dk/course/view.php?id=19>

Nielsen, S.A. (u.å.). Sans din fremtid. EMU - Danmarks læringsportal. <https://emu.dk/grundskole/uddannelse-og-job/personlige-valg/sans-din-fremtid-med-anne-skare-nielsen?b=t5-t33-t198>

Niles, S. G., & Harris-Bowlsbey, J. (2009). Career development interventions in the 21st century. Pearson Education.

Plant, P. (2009). *Fæste. Dansk uddannelses- og erhvervsvejledning 1886-2009*. Studie og Erhverv.

Poulsen, B. K., Thomsen, R., Buhl, R., & Hagmayer, I. A. (2016). *Udsyn i udskolingen*. KL og Danmarks Lærerforening.

Regeringen (Socialdemokratiet), Venstre, Radikale Venstre, Dansk Folkeparti, Socialistisk Folkeparti, & Det Konservative Folkeparti, Enhedslisten og Alternativet. (2022). *En ambitiøs læreruddannelse tæt på folkeskolen og til gavn for folkeskolen*. <https://ufm.dk/lovstof/politiske-aftaler/aftale-om-reform-af-laereruddannelsen-13-september-2022.pdf>

Skovhus, R. B. (2014). *Fra valg til læring—Potentialer i at skifte perspektiv*. Unge på Tværs.

Skovhus, R. B. (2018). *Vejledning—Valg og læring*. Trykværket.

Skovhus, R. B., Poulsen, B. K., Buland, T., & Svarva, R. K. (2016). *På vej mod karrierekompetence*. VIA Program for karrierevejledning.

Styrelsen for Undervisning og Kvalitet. (2021). *Kapacitetsopbygning på skoler og i kommuner med henblik på at styrke det systematiske arbejde med elevers valg af ungdomsuddannelse*.

TEKTANKEN, Naturvidenskabernes Hus. (u.å.). *Undersøg virksomheden*. Naturvidenskabernes hus. <https://www.nvhus.dk/media/5301/undersoeg-virksomheden.pdf>.

Thomsen, R. (2014). *Karrierekompetence og vejledning i et nordisk perspektiv—Karrierevalg og karrierelæring*. NVL & ELGPN.

Thomsen, R., Skovhus, R., Klindt Poulsen, B., & Buhl, R. (Under udgivelse). *Uddannelse, job og karrierelæring i skolen*.

Ulriksen, L. (2004). Den implicitte studerende. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 3, 48–59.

Undervisningsministeriet. (u.å.). *Uddannelse og job—Obligatorisk emne. Fagformål for faget uddannelse og job*. EMU - Danmarks læringsportal. https://emu.dk/sites/default/files/2020-09/GSK_F%C3%A6llesM%C3%A5l_Uddannelse%20og%20job.pdf

UU Centre på Vestegnen & LO Hovedstaden. (2017). *Faglært til fremtiden*. FH Hovedstaden. <https://fhhovedstaden.dk/projekter/faglaert-til-fremtiden/>

UU Danmark. (2018). *Unge på sporet*. <https://xn--ungepsporet-18a.nu/didaktik-e-portfolio/>

Qvortrup, A. & Keiding, T. B. (2014). *Systemteori og didaktik*

Hans Reitzels Forlag, København

Bilag 1

Oversigt over materiale.

Hver kilde kan indeholde flere materialer.

Astra. (u.å.). *Naturvidenskabens ABC til grundskolen*.

<https://naturvidenskabensabc.dk/forside/grundskole/>

Ditbarnsfremtid.dk. (u.å.). *Samtaler om uddannelse*.

<https://emu.dk/grundskole/overgange/samtaler-om-uddannelse/podcastserie-samtaler-om-uddannelse?b=t5-t28-t4926>

Enhed for uddannelses- og erhvervsvejledning i kommunerne. (2022). *Vejledning i sammenhæng*. <https://vejledningisammenhaeng.ungeipraksis.dk/>

Horsens Kommune. (u.å.-a). *Samspil*. <http://tel.horsens.dk/Indsatser/Samspil>

Horsens Kommune. (u.å.-b). *Samspil—Oversigt over læringsforløbene*.

https://docs.google.com/spreadsheets/d/1Py8UciANbSCdmHgmeq79735pBzaN3CpKpG1r7r-_gY4/edit#gid=0

JOB LAND. (2021). *Design my future. Aktiviteter med fokus på karrierelæring i indskoling og mellemtrin*. <https://www.joblandproject.eu/resources/#>

Læreruddannelsens Ledernetværk. (2020). *Uddannelse & Job—MOOC*.

Læreruddannelsens Ledernetværk. <https://luonline.dk/course/view.php?id=19>

Poulsen, B. K., Thomsen, R., Buhl, R., & Hagmayer, I. A. (2016). *Udsyn i udskolingen* KL og Danmarks Lærerforening.

<http://vpt.dk/sites/default/files/2016-09/Bog%20om%20Udsyn%20i%20Udskolingen.pdf>

Sans din fremtid. (u.å.). <https://emu.dk/grundskole/uddannelse-og-job/personlige-valg/sans-din-fremtid-med-anne-skare-nielsen?b=t5-t33-t198>

Skovhus, R. B., Poulsen, B. K., Buland, T., & Svarva, R. K. (2016). *På vej mod karrierekompetence. Inspirationshæfte med spørgsmål som understøtter karrierelæring*. Program for karrierevejledning, VIA. <https://broen.uudanmark.dk/wp-content/uploads/2016/12/Pa%CC%8A-vej-mod-karrierekompetence-Inspirationsh%C3%A6fte-med-sp%C3%B8rgsma%CC%8A-som-underst%C3%B8tter-karrierel%C3%A6ring-VIA-2016.pdf>

TEKTANKEN, Naturvidenskabernes Hus. (u.å.). *Undersøg virksomheden*.

<https://www.nvhus.dk/media/5301/undersoeg-virksomheden.pdf>

UU Centre på Vestegnen & LO Hovedstaden. (2017). *Faglært til fremtiden*.

<https://fhhovedstaden.dk/projekter/faglaert-til-fremtiden/>

UU Danmark. (2018). *Unge på sporet*. <https://xn--ungepsporet-18a.nu/didaktik-e-portfolio/>